

Na kraju, Färber je u svome komentaru naveo noviju literaturu o samom pjesniku kao i o djelovanju epiliona kroz stoljeća [str. 98—99]. Tipografski je dio Musejeva teksta korektan, cijela je oprema na visini.

T. Smerdel, Zagreb.

J. IJSEWIJN-JACOBS, *Latijnse Poezie van de twintigste Eeuw*, Lier 1961 u izd. De Bladen voor de Poezie, str. 103.

Postoje dva najnovija bibliografska pregleda neolatinske poezije prema kojima, ukoliko nije neko ime ispušteno, možemo stvoriti prilično tačnu sliku o toj vrsti poezije, zatim s pomoću njih možemo isto tako sagledati i utvrditi domete poetskog izražajnog stila na latinskom jeziku. Još je 1947. Alfonsi L. u svojoj studiji: *Forme e caratteri della poesia latina moderna* [Paideia, 2, pp. 74—84] pokušao odrediti značaj i umjetnički ovrjednotiti ostvarenja u neolatinskoj poeziji. Ipak, studije Giustinianija V. R. *Die neulateinische Dichtung in Italien 1840—1950.*, objavljena kao prilog u *Zeitschrift für Romanische Philologie* 1961. i spomenuta Ijsewijnova, o kojoj ćemo govoriti, čine novi pokušaj da se potpuno suvremenim kriterijem uđe u problematiku ostvarenja neolatinskih pjesnika. Spomenimo da je Ijsewijnova studija proširena dopuna već ranije objavljenoj u *Eufrosyne* [Lisabon], vol. III, str. 149—190, a čitali smo je kao separat. Naslov joj je: *Conspectus poetarum Latinorum saeculi vicesimi*. Jugoslavija je zastupana na str. 186. Može se reći da je Ijsewijn, ukoliko je mogao doći do potrebnih knjiga ili prijevoda, savjesno obuhvatio ovo područje u bibliografskom pogledu. Razumije se da njegovi rezultati nisu, u što i on sam vjeruje, posljednja i najcjelovitija ocjena neolatinske poezije, ali su, a to je posebno naročito naglasiti, prvi i praktično dosad najcjelovitiji pokušaj obrade neolatinitizma, kako se on manifestira u poeziji. Pojedine propuste, dabome nehotične, i sam će tokom vremena moći ispraviti, a zatim će moći i same sudove, ukoliko bi ti propusti bili na štetu pojedinih autora, ne samo ispraviti nego ih i iznijeti u novom svjetlu. Ijsewijnova bibliografija u *Eufrosyne* bila je solidna priprava za studiju koja je predmet naše ocjene. Ljestvica više. Tako je jedino i moguće doći do ispravnije ocjene cjelokupne neolatinske poezije. Ta knjiga, ako bude prevedena, na primjer na engleski, imat će veće značenje i samim tim bit će uvjerljivija, kad bude pristupačna većem broju čitalaca. Ovako je ograničena na uži krug poznavalaca jezika na kome je napisana. Ipak, kao literarno-historijska studija ona predstavlja nešto osebujna, a ujedno je putokaz da se kod pojedinih naroda, gdje se kroz stoljeća razvijala latinska poezija, kao što je slučaj u Jugoslaviji, počne sistematski ponajprije raditi na akribioznoj bibliografiji latinističke poezije. Tako, danas dvije knjige, mislim uglavnom na poeziju, i to *Viva Camena, Latina huius aetatis carmina collecta et edita ab Iosepho Eberle cum commentariolo I. et Linae Ijsewijn-Jacobs—De litteris Latinis recentioribus—izd. Artemis* — Zürich 1961. te ova, o kojoj je riječ, predstavljaju kamen temeljac za samo pjesništvo, ako se o njemu želi pisati ili ako netko želi imati sigurniji uvid u neolatinitizam kao izražajnu snagu neohumanizma.

Ijsewijn je svoju knjigu podijelio na nekoliko poglavlja. U knjizi se nalazi i *Indeks*, a taj je osobito u ovakvim raspravama neophodno potreban. Autor je zahvatio najprije u problematiku tzv. neohumanizma, naglašavajući njegov odnos prema potrebama suvremena čovjeka. U kraćem historijskom pregledu, a to je odgovaralo namjeni njegove knjige, autor je, koliko mu je bilo moguće, naglasio i sudjelovanje naših latinista [str. 11] u cjelokupnom evropskom latinitetu, premda je u uvodnim poglavljima kao i poslije Ijsewijn težio da obuhvati u jednu cjelinu sve kontinente. Obradujući časopis nije propustio *Živu Antiku*, a ni njezine suradnike. Poslije ovoga kratkog uvoda autor je prešao na neolatinske pjesnike XX st. U tom odjeljku knjige dobro je osvjetljena poetska figura G. Pascolija, čiji je utjecaj na neolatinsku poeziju od velikog značaja. Pascoli je, kao što uvjerljivo Ijsewijn navodi, ukazao didaktičkim pjesnicima na latinskom jeziku svoga vremena, na koji se način mora pravi pjesnik izražavati na latinskom jeziku bilo da mu odgovara epika, čista lirika, epigram ili satira.

Ijsewijn dobro poznaje gradivo o kome govori. Pročitao je sva djela pa je i mogao smireno donijeti i izvorne zaključke. A da bi došao do njih, trebalo je svladati

i bibliografske poteškoće, za koje zna svatko tko se bavi sličnom problematikom. Ovdje nije potrebno naglasiti neke sitnije propuste o kojima je pisao Otto Weinreich [v. *Literaturblatt der Stuttgarter Zeitung* od 3. II 1962. u svom eseju: *Lateinische Poesie des 10. Jahrhunderts — zu einer Literaturhistorie und einer Anthologie* [pa spomenuo imena Aleksandra Lenarda, Hermana Swobode i Clemensa Plassmana o kojima Ijsewijn ne piše. U ovom slučaju trebalo bi dodati da se Ijsewijn morao nešto opširnije pozabaviti s našim latinistima s kraja XIX st., iako spominje iz toga razdoblja samo Čobarnića, ali on ne daje karakteristiku njegovih djela, premda je on prethodnik nekih novih pogleda, ne toliko u lirsko-epskom izrazu koliko u načinu svoga traženja posebne metričke forme.

Razbijanje ustaljenih oblika, bolje rečeno, da li postoji mogućnost da se uz klasicističko njegovanje metrike i siza iz antike, stvori još jedan izražajni put i, ako je on stvoren, da li on ima svoje umjetničko opravdanje — to je tematika, koju je Ijsewijn nastojao riješiti na stranicama svoje knjige od 57. do 93. stranice. Ovaj je odlomak u knjizi dobro argumentiran i tu nalazimo po prvi put kritički obrazložene principe da je bez obnavljanja siza i oblika nemoguće priznati neolatinskoj poeziji neki viši smisao opstojanja. Inače ona ide u raskorak s vremenom, a svaka prava poezija mora biti u okviru svoga vremena i svojim duhom na umjetnički način povezivati realno sve kontinente. Mnogi drže da je taj novi put obična „barbaries“, premda se zaboravlja da su upravo tzv. *barbari* unijeli novine u latinsku poeziju u imaginativnom i formalnom obliku. Ovakvo, kad neki neolatinski pjesnici uporno nastoje da samo metričkim dotjerivanjem i poliranjem pruže suvremenom čitaocu svoja očitovanja na latinskom jeziku, a da pritom ne kažu lirski zapravo ništa, da ne umognu izraziti nemir ni tjeskobu suvremena čovjeka ni njegovu težnju za pravim humanizmom, očito zaboravljaju da upadaju u staru zabludu klasicističke poezije, koja je bila i ostaje samo papirnata lirika.

Lijepo je i objektivno od Ijsewijna što je objektivno ocijenio latinizam u slavenskim zemljama. Taj je prvi put u njegovoj raspravi dobio svoje internacionalno priznanje. Pjesnici: Bošković, Čobarnić, Stay, Zamanja od starijih ušli su u njegov okvir, iako je u *Uvodu* trebalo spomenuti M. Marulića, pogotovo kad je objavljena *Davidijada*, a to je djelo u svakom pogledu karakteristično i govori u prilog onih koji se bore u neolatinskoj lirici ili poeziji u širem smislu protiv tzv. konzervativizma u stvaralaštvu. Autorove ocjene ostvarenja nekih neolatinskih pjesnika kao što su Merone, Tusiani, Gaertner, Eberle, H. H. Paoli, Genovesi, Morabito a od Slavena: Borovski, Brožek, Ciesiulewicz i T. Smerdel postavljaju te pjesnike u okvir njihova vremena i određuju im pjesničku fizionomiju.

Bibliografski podaci su iscrpni, nigdje autor nije zaboravio ono što je bitno, a uvijek je istaknuo povezanost koja postoji u razvojnom putu neolatinske poezije između pjesnika iz tako različite kulturne i društvene sredine. Uz *Index nominum*, možda bi bilo dobro u drugom izdanju ili prijevodu na nekom pristupačnijem jeziku, dodati i općeniti *Index rerum*, da bi se čitalac mogao što lakše i svestranije orijentirati.

T. Smerdel, Zagreb.

L. P. WILKINSON, *Ovid Surveyed*, Cambridge, 1962, p. XII + 236, 8°.

U ovoj knjizi član kraljevskog koleca i predavač klasičnih jezika na univerzitetu u Kembridžu L. P. Vilkinson dao je interesantan prilog klasičnoj književnosti. Ona predstavlja izvod iz njegove ranije knjige o Ovidiju (*Ovid Recalled*, 1955), koji je odista jedan od najzanimljivijih pesnika antike, čuven narочito po svom prognostvu. Postigavši slavu još u svoje vreme, on je i kasnije vršio veliki uticaj, tako da autor s pravom kaže da je on bio deo kulturne istorije zapadne Evrope. To je bio prvenstveno pesnik omladine, ali on je izazivao dopadaње i kod pesnika kao što su Servantes, Šekspir, Gete, Puškin. Uspomenu na ovog velikog pesnika ovekovečuju, pored ostalog, i dve njegove statue, jedna u njegovom zavijaču Sulmoni, a druga u Konstanци (negdašњој Томиди), где je on završio svoj život.